

Hur länge spelar pappors föräldraledighet roll?

**En studie av sambandet mellan pappors föräldraledighet
och deras kontakt med sina barn**

Utgivare Försäkringskassan
Försäkringsutveckling

Upplysningar Ann-Zofie Duvander
010-116 96 13
ann-zofie.duvander@forsakringskassan.se

Hemsida: www.forsakringskassan.se

Förord

En av familjepolitikens hörnstenar är möjligheten till föräldraledighet. Föräldraledigheten används olika av olika föräldrar och den största skillnaden finns mellan mammor och pappor. Det är vanligare att pappor inte är föräldralediga och de pappor som är föräldralediga är i genomsnitt föräldralediga under en mycket kortare period än mammor. Det anses ofta som positivt att pappors föräldraledighet förlängs och detta har i olika formuleringar varit del av de familjepolitiska målen.

Denna studie undersöker sambandet mellan pappors föräldraledighet och två indikatorer (arbetade timmar och hur ofta barnet träffar sin pappa efter att föräldrarna separerat) för den fortsatta kontakten mellan pappan och barnet efter att föräldraledigheten är slut.

Rapporten är skriven av Ann-Zofie Duvander och Ann-Christin Jans på avdelningen för försäkringsutveckling.

Mats Johansson
Tf. verksamhetsområdeschef barn och familj
Förskningsutveckling

Innehåll

Sammanfattning	5
Summary	6
Inledning	7
Svensk föräldraledighet	9
Tidigare forskning	11
Den här studien	13
Data	14
Resultat	16
Diskussion	23
Referenser	24

Sammanfattning

Att pappor är föräldralediga ses ofta som något positivt. Pappors föräldraledighet antas leda till jämställdhet både i hemmen och på arbetsmarknaden. Dessutom antas pappors föräldraledighet säkra barns tillgång till båda föräldrarna genom att banden stärks till pappan. I den här rapporten undersöker vi sambandet mellan pappors föräldraledighet och deras närvaro i sina barns liv efter att de har varit föräldralediga. Mer specifikt undersöker vi om pappor som varit föräldralediga arbetar mindre (färre timmar per vecka) när barnen blir äldre jämfört med pappor som inte varit föräldralediga eller som varit föräldralediga under en kortare period. Vi undersöker också om pappors föräldraledighet samvarierar med den kontakt papporna har med sina barn i de fall föräldrarna separerar (och barnen bor hos mamman). Vi använder oss av en undersökning som Statistiska centralbyrån utförde på uppdrag av Riksförsäkringsverket år 2003, kallad Tid och pengar. Undersökningen bygger på telefonintervjuer och registerdata för ett urval av 4 000 föräldrar med barn födda 1999 eller 2003.

Resultaten visar att pappor som är föräldralediga arbetar mindre än pappor som inte är föräldralediga. Ju längre papporna är föräldralediga, desto färre timmar arbetar de. Studien visar också att pappor som varit föräldralediga och som senare separerat från barnets mamma och inte längre bor med sina barn träffar barnen oftare än de pappor som separerat men som inte var föräldralediga. Det bör påpekas att resultaten dels kan vara en följd av att kontakten mellan barnet och pappan påverkas positivt av föräldraledigheten, dels kan bero på att de pappor som väljer att vara föräldralediga redan innan föräldraledigheten skiljer sig från andra pappor genom att de exempelvis är mer barnorienterade.

Summary

Fathers' parental leave use is often assumed to affect gender equality both at home and in the labour market. In the home, fathers' parental leave is expected to improve father-child contact later on in the child's life. In this study the associations between fathers' parental leave use and further adaption to family life and contact with children are investigated. The first research question is whether fathers who have used parental leave are more likely to have shorter working hours during their children's first years compared to fathers who have not used the leave. The second question is whether the contact between separated fathers and their children is associated with the father's previous parental leave use. We use a survey carried out in 2003 with a sample of approximately 4000 parents of children born in 1993 and 1999. The findings indicate that fathers' parental leave is associated with both shorter working hours later in the child's life and more contact between separated fathers and their children.

Inledning

Det finns i Sverige en strävan att öka pappors föräldraledighet. I dag anger familjepolitiken att förutsättningarna för ett jämställt uttag av föräldrapenningdagarna ska förbättras och liknande formuleringar har länge funnits. Även i forskningen och i den allmänna debatten är den dominerande synen att det är positivt om pappors föräldraledighet ökar. Men varför är det bra att pappor tar ut föräldraledighet? Det vanligaste argumentet har att göra med jämställdhet (se t.ex. Joshi 1998). Pappors föräldraledighet antas leda till jämställdhet på arbetsmarknaden och i hemmen. Om pappor är föräldralediga i samma utsträckning som mammor så får arbetsgivare inte någon anledning att se annorlunda på män och kvinnor i barnafödande åldrar, och om män är föräldralediga så fördelas ansvaret för barn och hushållsarbete jämnare.

Ett annat argument för att pappor ska vara föräldralediga är att barnen har rätt till båda föräldrarna. Ur barnets perspektiv leder pappors föräldraledighet till att barnen får mer tillgång till sin pappa (Sundström och Duvander 2002). Det är alltså inte bara positivt för pappan att få tid med sitt barn, utan det är också av vikt för barnet att få tillgång till båda sina föräldrar. Att se föräldraledigheten ur barnens perspektiv har blivit allt viktigare i den svenska debatten.

Både resonemanget om att pappors föräldraledighet leder till mer jämställdhet och resonemanget om att pappornas föräldraledighet säkrar barnens rätt till både mamman och pappan kan tyckas troliga, men det finns endast svaga bevis för att så verkligen är fallet. Det finns flera skäl till att resonemangen behöver testas. Det kan exempelvis vara så att jämställdheten på arbetsmarknaden i första hand beror på andra faktorer än hur föräldrarna delar på föräldraledigheten. Det är också möjligt att pappors uttag av föräldrapenning, trots att det ökat, fortfarande är så marginellt att det inte spelar någon roll. Det traditionella könsmönstret kan vara så starkt att de inte bryts av en kortare period av ändrade ansvarsförhållanden i hemmen. Det är också möjligt att pappors föräldraledighet i allmänhet är så kort att den inte får någon avgörande betydelse för den fortsatta kontakten med barnet i fråga. Om mammor och pappor dessutom gör olika saker på sin föräldraledighet (Forsell 2002) är det inte troligt att pappors föräldraledighet påverkar uppdelningen i hemmen på lång sikt.

Det finns få studier som har undersökt vad pappors föräldraledighet betyder för jämställdheten på sikt och detsamma gäller vad pappors föräldraledighet betyder för den långvariga kontakten med barnet. Flera internationella studier har dock visat att tidig kontakt och engagemang i barnen från pappors sida leder till ett flertal positiva följder för barnet. Till exempel har det visat sig att om papporna engagerar sig tidigt i barnens liv så tenderar det att leda till ett fortsatt engagemang och att barnen presterar bättre i skolan (se sammanfattningen i Sarkadi m.fl. 2008).

Tidigare studier har även visat på samband mellan pappors föräldraledighet och ett flertal faktorer som ofta ses som positiva. I de fall där pappor tar föräldraledighet är det större sannolikhet att paret skaffar ett ytterligare barn (Duvander och Andersson 2006, Oláh 2003) och mindre sannolikt att föräldrarna separerar (Oláh 2003). Vidare är pappors föräldraledighet förknippat med lägre dödlighet bland män (Månsdotter 2006). I alla dessa studier är det dock svårt att säkerställa att det är föräldraledigheten som leder till dessa positiva utfall. Det går inte att utesluta att resultaten beror på att det är en viss typ av pappor som är föräldralediga och att dessa pappor skulle ha skaffat fler barn, separerat från sin partner i mindre utsträckning, eller levt längre även om de inte hade varit föräldralediga. Uttryckt med andra ord, det går inte att i dessa studier skilja på orsakssamband och selektion.

Det finns också en del studier som visar att pappor själva ofta nämner att de är lediga för att de vill utveckla sig själva eller få tillfälle till avbrott från sina arbeten (Björnberg 1998; Lammi-Taskula 2007).

I den här rapporten undersöker vi sambandet mellan pappors föräldraledighet och deras kontakt med sina barn efter att de har varit föräldralediga. Mer specifikt undersöker vi om de pappor som varit föräldralediga arbetar mindre (färre timmar per vecka) när barnen blir äldre jämfört med de pappor som inte varit föräldralediga eller som varit föräldralediga endast under en kortare period. Vi undersöker också om pappors föräldraledighet varierar med den kontakt papporna har med sina barn i de fall föräldrarna separerar (och barnen bor hos mamman).

Pappors engagemang i sina barn kan ha effekter inte bara för barnen utan också för hela familjelivet, inte minst för uppdelningen av hushållsarbetet (Coltrane 1996; Plantin m.fl. 2003). Det är därför viktigt för familjepolitiken att kunna fastställa alla önskade samband mellan pappors föräldraledighet och de önskade utfallen. I den här rapporten kommer vi dock inte att kunna fastställa om de samband som vi hittar har orsakats av hur länge pappor var föräldralediga eller om sambanden beror på andra egenskaper hos dessa pappor som vi inte kan observera. Vi menar ändå att det trots denna brist är ett stort steg framåt att kunna fastställa om det går att hitta ett samband mellan pappors föräldraledighet och deras fortsatta kontakt med sina barn. Rapporten undersöker inte mammans engagemang då mammor i de allra flesta fall tar ut mycket längre föräldraledighet än pappan och oftare arbetar färre timmar samt bor med barnet efter en separation.

Vi börjar rapporten med en beskrivning av föräldraförsäkringen i Sverige. Därefter följer en kort sammanfattning av relevant forskning innan vi presenterar studies syfte, datamaterial och resultat. Rapporten avslutas med en diskussion av resultaten.

Svensk föräldraledighet

Föräldraförsäkringen infördes 1974 och var en av de politiska reformerna som transformerade Sverige från ett samhälle som byggde på en enförsörjarmodell till ett samhälle som bygger på en tvåförsörjarmodell där de vuxna delar på ansvaret för både ekonomi och barn.

Föräldrapenningen gavs ursprungligen för sex månader, men förlängdes stegvis under 1980-talet till 12 månader 1989. Föräldrapenningen kan användas till barnet fyller 8 år eller tills första skolåret är slut, men den största delen av föräldrapenningen används normalt under barnets första år. Från och med 2002 förlängdes föräldrapenningen till 13 månader vilket är dagens längd. Utöver de 13 månader som är inkomstrelaterade (i dag 80 procent av den tidigare inkomsten) finns tre månader med lägstanivå. Under 1990-talet var ersättningen under dessa månader 60 kronor om dagen men ersättningen har höjts stegvis och uppgår i dag till 180 kronor.

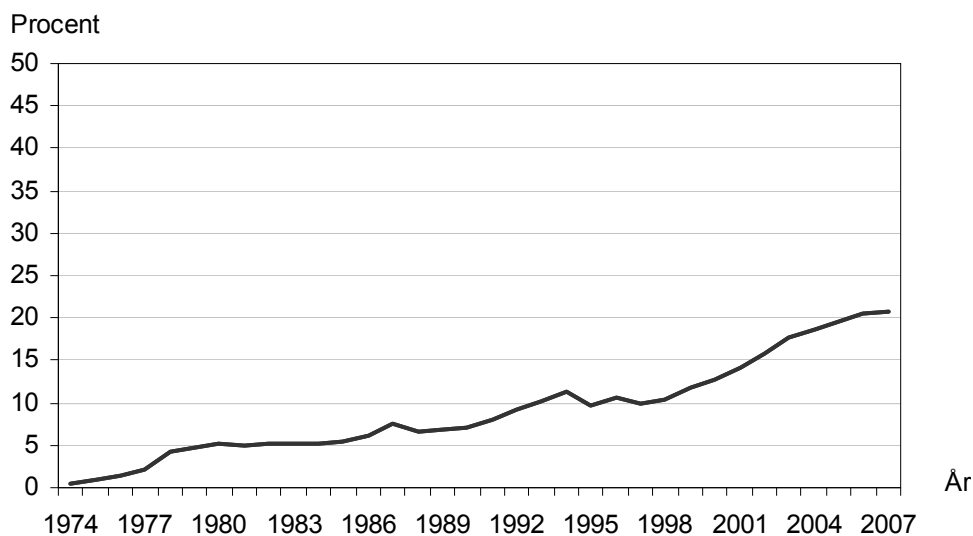
Hur föräldrapenningen kan användas styrs även av föräldraledighetslagen som bestämmer vilken rätt arbetstagare har att vara frånvarande från sitt arbete för att ta hand om barn. Lagen ger rätt till ledighet från arbetet under barnets första 18 månader (med eller utan föräldrapenning) och därefter under den tid som föräldern använder föräldrapenning. Det är möjligt att förlänga ledigheten genom att ”sprida på dagarna”, och i stället för att få ersättning för sju dagar i veckan acceptera en lägre ersättningsnivå än den stipulerade på 80 procent av den tidigare inkomsten. Det är en vanlig strategi som många mammor använder sig av och som leder till att föräldraledigheten kan variera mycket i längd. Mammor är i genomsnitt föräldralediga i 16 månader och pappor i två månader, men variationerna är stora (Berggren 2004).

Om föräldern inte har förvärvsarbetat under de sex månaderna innan han/hon använder föräldrapenningen utgår ersättning på en grundnivå som motsvarar lägstanivån ovan.¹ Mindre än en procent av alla svenskfödda pappor använde föräldrapenningen på denna låga nivå och en något högre andel av mammorna, knappt 4 procent (gäller föräldrar till barn födda 1999). Att så få får en föräldrapenning som motsvarar grundnivån indikerar att de flesta kvinnor och män etablerar sig på arbetsmarknaden innan de skaffar barn. Att pappors andel är lägre än mammornas tyder på att de pappor som inte är etablerade på arbetsmarknaden i större utsträckning väljer att inte använda föräldrapenning, medan i stort sett alla mammor använder föräldrapenning. Bland invandrade föräldrar är andelen som får ersättning på grundnivå högre, speciellt inom vissa grupper som har en svår arbetsmarknadssituation (Duvander och Eklund 2006).

¹ Undantag finns då den sjukpenninggrundade inkomsten (SGI) kan vara skyddad, till exempel vid studier eller arbetslöshet.

Pappor använde under 1970-talet en mycket liten del av föräldrapenningen. Andelen har sedan dess ökat och i dag svarar pappor för en femtedel av det totala antalet utnyttjade dagar (se diagram 1). Den sneda fördelningen mellan mammor och pappor har varit livligt debatterad och en politiskt het fråga. Ett genombrott skedde 1995 då en månad av föräldrapenningen reserverades till vardera föräldern, dvs. då det infördes en mammamånad och en pappamånad. Om inte denna månad användes av mamman respektive pappan så går den förlorad, dvs. den andra föräldern kan inte använda den. Denna regeländring ledde till att andelen pappor som använde föräldraledigheten ökade dramatiskt. Innan 1995 använde ungefär hälften av alla pappor någon föräldrapenning, i dag använder mer än 85 procent av alla pappor föräldrapenning. Det genomsnittliga antalet utnyttjade dagar per pappa påverkades dock inte i samma grad. Det berodde på att regelförändringen medförde att det tillkom ett stort antal pappor som var föräldralediga endast under en kortare period. Däremot ökade antalet dagar med föräldrapenning som pappor använde markant när den andra reserverade månaden infördes 2002.

Diagram 1 Pappors andel av det totala antalet utnyttjade dagar med föräldrapenning under perioden 1974–2007

Om pappors engagemang och den tid som de spenderar med sina barn mäts med i vilken grad de är föräldralediga kan svenska pappor jämfört med pappor i till exempel de nordiska länderna (undantaget Island) anses vara både mycket och tidigt involverade i sina barns liv (Nordiska Ministerrådet 2008). En annan indikator på tidigt faderligt engagemang är att pappor tar en relativt stor andel av tillfällig föräldrapenning för vård av sjukt barn. Tillfällig föräldrapenning för vård av sjukt barn kan användas upp till att barnet är 12 år med liknande ersättningsnivåer som föräldrapenningen. Föräldrar kan använda upp till 120 dagar per år och barn om barnet är sjukt. Genomsnittligt antal dagar per år ligger mycket lägre än så, på runt fem dagar för pappor och sju dagar för mammor. Pappor tar i genomsnitt ut 36 procent av alla dagar. Om detta ses som ett mått på kontakten mellan pappor och barn så indikerar det att pappor har relativt mycket kontakt med sina barn när de är i förskoleåldern.

Tidigare forskning

Pappors engagemang i sina barns situation kan ha olika konsekvenser för barn och det finns flera anledningar till att pappors engagemang kan spela roll (Pleck 1997, 2007). Det finns mycket forskning där olika utfall och konsekvenser mäts, såsom forskning i kognitiv utveckling, mental hälsa, förälder-barnrelation, skolprestationer och beteendeproblem. Olika studier har mätt pappors engagemang på olika sätt och uppföljningsperioden har varit olika lång vilket gör det svårt att jämföra studierna med varandra. I en systematisk genomgång av tidigare studier drar Sarkadi m.fl. (2008) slutsatsen att det finns stöd för att pappors engagemang positivt påverkar barns beteende och sociala och psykologiska utfall. Vissa studier har också fokuserat på skillnaden mellan mammas och pappans engagemang och att denna könseffekt kan variera beroende på barnens ålder (Hango 2007; Gaertner m.fl. 2007).

Forskning om separerade föräldrar betonar vikten av ett delat föräldraskap (dvs. i de flesta fall ett ökat deltagande från pappans sida) för pappans fortsatta engagemang efter separationen (Carlson m.fl. 2008). Det betonas även att man behöver ta hänsyn till den specifika situation som separerade föräldrar möter när man undersöker pappors engagemang i dessa fall (Spillman m.fl. 2004). Till exempel kan den kvalitativa dimensionen av kontakten mellan pappan och barnet variera mycket beroende på strukturella faktorer och individegenskaper (King m.fl. 2004).

Det stora antalet studier inom området speglar ett ökat intresse för faderskap vilket troligen grundas i att fadersrollen har genomgått en snabb förändring. Fadersrollen förändras kanske främst i relation till barnen men också i relation till resten av familjelivet. Denna process kan se olika ut i olika länder. I Sverige ger pappors ökade användning av föräldrapenning anledning att förvänta sig ett relativt stort och ökande engagemang i barnen. Även om fokus fortfarande ofta ligger på mamma-barnrelationen under barnets första tid (Premberg m.fl. 2008) så uttrycker pappor att de förstår sin betydelse för barnen och att de önskar mer tid med sina barn (Hallberg m.fl. 2007; Duvander och Berggren 2003).

Det är inte möjligt att direkt applicera ovan nämnda studier om den positiva inverkan som pappors engagemang och tid har på barn för vad vi kan förvänta oss av pappors föräldraledighetsuttag. Anledningen är främst att pappor är föräldralediga under en relativt kort period och att det inte är säkert att denna tidsperiod är tillräckligt lång för att påverka relationen mellan pappan och barnet (Lamb m.fl. 1983). Tidigare svenska studier på området indikerar att pappors föräldraledighet kan leda till ett större deltagande i omsorgen av barnet efter att föräldraledigheten tagit slut (Haas 1992; Haas och Hwang 2008). I en studie av pappor som är anställda på privata, manligt dominerade företag i Västsverige visas att längden på föräldraledigheten är korrelerad med hur vanligt det är att pappor deltar i

vården av barnen, ensam tar ansvar om barnen, samt är nöjda med sin kontakt med barnen (Haas och Hwang 2008). En amerikansk studie fann långsiktiga effekter av pappors relativt korta föräldraledighet på barns omvårdnad, men inga effekter på ansvaret för barnen eller på den tid som papporna spenderade med barnen (Seward m.fl. 2006).

Flertalet av de tidigare studierna har varit baserade på relativt små urval, utgjorts av enkätundersökningar med avsevärda bortfall och har koncentrerat sig på att mäta pappors barnengagemang genom att ställa olika frågor till papporna. En svensk studie har undersökt sambandet mellan pappors föräldraledighet och deras användning av tillfällig föräldrapenning för vård av sjukt barn (VAB) när barnen är äldre (Ekberg m.fl. 2005). I studien undersöks vilka effekter införandet av pappamånaden år 1995 fick på pappornas vård av barnen. De kortsiktiga effekterna är som redan nämnts stora då pappor började använda föräldrapenningen i större utsträckning än tidigare, men de långsiktiga effekterna som mäts i användning av tillfällig föräldrapenning befanns vara obefintliga. De pappor som till följd av pappamånadens införande var föräldralediga var därmed inte till större del hemma för vård av sjukt barn senare. Detta kan tas som en indikation på att pappors utnyttjande av föräldrapenning fortfarande är för litet för att ge långsiktiga effekter. Det är dock också möjligt att det inte hade gått tillräckligt lång tid mellan reformen och mätperioden för att det skulle vara möjligt att avläsa några effekter av reformen och/eller att tillfällig föräldrapenning inte är ett bra mått på pappors engagemang i sina barn.

Den här studien

I den här rapporten undersöker vi två frågeställningar som är relaterade till pappors föräldraledighet.

1. *Arbetar pappor som varit föräldralediga färre timmar per vecka när föräldraledigheten är slut?*

Hypotesen är att pappor som har varit föräldralediga oftare anpassar sig till den nya situationen med barn och som en följd av detta arbetar färre timmar per vecka medan barnen är små.

Eftersom vi inte kan jämföra pappors arbetstid före och efter de fått barn jämför vi arbetstiden för pappor som varit föräldralediga (olika länge) med pappor som inte varit föräldralediga.² I rapporten antar vi att pappor som arbetar färre timmar tillbringar mer tid med sina barn.

2. *Träffar pappor som separerat från barnets mamma sina barn oftare om de har varit föräldralediga?*

Hypotesen är att pappor som har varit föräldralediga utvecklar starkare band till sina barn och att de blir mer måna om att upprätthålla dessa band efter en separation där barnet bor hos mamman. I denna studie mäts banden mellan pappan och barnet med hur ofta de träffas per månad.

² I datamaterialet saknas information om hur många timmar per vecka männen arbetade innan de fick barn. Däremot finns uppgifter om männens årsinkomst före och efter barnets födelse. Av dessa inkomstuppgifter framgår att de män som var föräldralediga i genomsnitt hade högre inkomster före barnets födelse än de män som inte var föräldralediga eller som var föräldralediga under en kortare period. Inte heller går det att återfinna någon korrelation mellan pappors årsinkomst före barnets födelse och senare arbetade timmar per vecka. Det kan ses som en indikation på att de samband vi finner mellan föräldraledighet och arbetstid inte är beroende av hur mycket männen arbetade innan de fick barn.

Data

Datamaterialet som används i den här rapporten är baserat på en undersökning som utfördes av Statistiska centralbyrån på uppdrag av Riksförsäkringsverket år 2003 (Duvander och Berggren 2003). Undersökningen riktades till 4 000 kvinnor och män som fått barn 1993 eller 1999 och som år 2003 fortfarande bodde tillsammans med sina barn. Kravet att föräldrarna skulle bo tillsammans med sina barn vid undersökningstillfället resulterade i att undersökningen kom att omfatta fler mammor än pappor. I undersökningen är således mammor överrepresenterade.

Undersökningen behandlade frågor om föräldrars vardagsliv och hur föräldrarna såg på kombinationen av arbete och barn i vardagen samt frågor om hur föräldrarna delat på föräldraledigheten. Undersökningen genomfördes med hjälp av telefonintervjuer och svarsfrekvensen uppgår till 79,8 procent. Till telefonintervjuerna har registerinformation tillförts om individernas inkomst, utbildning, uttag av föräldrapenning samt övriga socialförsäkringsförmåner.

I undersökningen mäts uttaget av föräldraledighet både med hjälp av registrerade uppgifter om uttaget av föräldrapenningen och med respondentens uppgifter om hur länge hon/han och den andra föräldern varit föräldralediga. I den här rapporten använder vi de uppgifter som respondenterna uppgav när de tillfrågades då vi anser att det ger den bästa bilden av hur länge mammorna och papporna varit föräldralediga. Anledningen är att uppgifter som baseras på registrerat antal utbetalda föräldrapenningdagar kan ge en underskattning av hur länge som föräldrarna var föräldralediga då många föräldrar sprider på sina föräldrapenningdagar för att få möjlighet att vara föräldralediga under en längre period. Det är också vanligt att använda föräldrapenningdagar under helger samt för att förlänga semester och i dessa fall skulle registrerat antal utbetalda föräldrapenningdagar resultera i en överskattning av föräldraledigheten. Skillnaderna mellan registeruppgifter om antalet utbetalda dagar med föräldrapenning och den föräldraledighet som föräldrarna själva anger är dock små för pappor (Berggren 2004) så i det här fallet hade båda måtten varit möjliga att använda.

Hur mycket pappor som varit föräldralediga arbetar per vecka i förhållande till pappor som inte varit föräldralediga analyseras genom att studera såväl pappornas som mammornas uppskattning av hur mycket papporna arbetade per vecka. Analysen för denna frågeställning omfattar de pappor som fortfarande levde tillsammans med modern och barnet vid intervjutillfället år 2003.

Den andra frågeställningen om ifall pappor som separerat från barnets mamma (och inte längre bor tillsammans med barnet) träffar sina barn i större utsträckning om de varit föräldralediga analyseras genom att studera mammornas uppgifter om pappornas kontakt med barnen. Analysen

omfattar endast de pappor som separerat från barnets mamma och som inte längre bor tillsammans med barnet.

Båda måtten av pappors tid med sina barn har brister på olika sätt. Måttet på pappornas arbetstid är ett indirekt mått på tid med barn, men kan ses som rimligt då det gäller småbarnspappor som bor med sina barn. Pappornas kontakt med sina barn efter en separation kan ifrågasättas då det grundar sig på mammans svar. Mamman har dock i detta sammanhang ingen anledning att ge ett missvisande svar och antalet träffar mellan föräldrar och barn som inte bor ihop är ofta uttalat och överenskommet mellan föräldrarna.

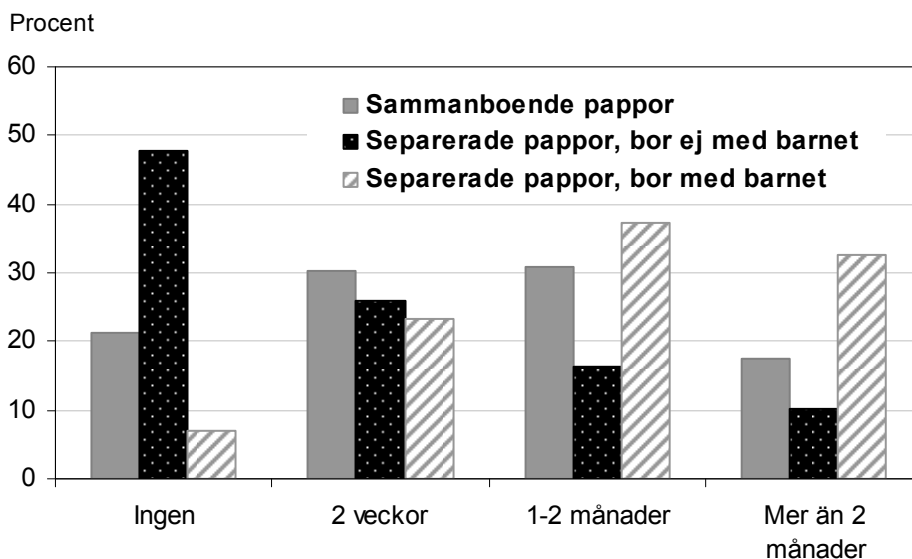
Svaren som respondenterna har lämnat kan till viss del spegla normer om föräldraskap. Dessa normer kan skilja sig åt mellan olika grupper av individer. Till exempel är det möjligt att normer om föräldraskap skiljer sig åt mellan mammor och pappor, mellan separerade och sammanboende föräldrar och mellan föräldrar med olika utbildningsnivå (se Andrews m.fl. 2004 för olika föräldranormer). Det kan exempelvis vara så att föräldrar med högre utbildning är mer benägna att svara att pappan spenderar mer tid med sina barn än föräldrar med lägre utbildning, då normen om närvarande faderskap är viktigare för den förra gruppen.

Som kontrollvariabler används registerinformation om barnets föräldrar avseende ålder och utbildning, respondenternas svar om hushållens sammansättning, möjligheten till flexibla arbetstider samt uppgifter om mammornas arbete.

Resultat

Den första delen av analysen fokuserar på de föräldrar som levde tillsammans vid intervjutillfället och den andra delen av analysen fokuserar på de pappor som separerat från barnets mamma och som inte längre bor tillsammans med barnet. I diagram 2 visas hur länge papporna var föräldralediga uppdelat på de pappor som separerat och de pappor som vid intervjun 2003 fortfarande levde tillsammans med barnets mamma. Pappor som har separerat från barnets mamma har delats upp i pappor som bor med barnet och i pappor där barnet bor hos mamman. Dessa uppgifter bygger på var barnen är mantalsskrivna och det är troligt att de barn som bor växelvis hos mamman och pappan till största del återfinns som boende hos mamman. Det bör noteras att datamaterialet endast innehåller 90 separerade pappor som bor med barnet vilket innebär att det finns stor osäkerhet i måttet för den gruppen. Dessa familjer ingår inte i den fortsatta analysen men det framgår i diagrammet att dessa pappor skiljer sig väsentligt från övriga grupperna genom att de tar ut mer föräldraledighet än papporna i de två andra grupperna. Det framgår också att skillnaderna är stora mellan de pappor som lever tillsammans med barnets mamma och de pappor som separerat. Pappor som separerat och som inte bor med sitt barn har varit föräldralediga i betydligt mindre utsträckning än de pappor som fortfarande levde tillsammans med barnet och mamman.

Diagram 2 Föräldraledighet bland pappor som är sammanboende med barnets mamma och pappor som separerat från barnets mamma

Analysen av sambandet mellan pappors föräldraledighet och hur mycket de arbetar under en vecka har begränsats till de pappor som förvärvsarbetar. Av tabell 1 framgår att flertalet av papporna arbetar heltid (uppskattningsvis 40 timmar per vecka) och att många därutöver arbetar övertid. I genomsnitt

arbetade papporna 43 timmar per vecka. Pappor som har varit föräldralediga arbetade dock färre timmar per vecka jämfört med de pappor som inte varit föräldralediga. Dessutom, ju längre papporna var föräldralediga desto färre timmar per vecka arbetar de.

Tabell 1 Pappors föräldraledighet och genomsnittligt antal arbetade timmar per vecka 2003

Föräldraledighet	Arbetade timmar	Standardavvikelse
0 dagar	44,7	9,65
1–14 dagar	43,3	7,44
15–60 dagar	42,3	6,60
Mer än 60 dagar	40,9	5,54
Samtliga	42,7	7,30

För analysen av sambandet mellan pappors föräldraledighet och hur många timmar de arbetar per vecka har vi använt oss av linjär regression. I den första modellen har vi kontrollerat för barnets födelseår, om barnet är yngst i familjen, antal barn i hushållet, faderns ålder samt för faderns och moderns utbildningsnivå. I den andra modellen har vi utöver de kontroller som ingår i den första modellen även kontrollerat för om pappan har flexibel arbetstid och om mamman arbetade heltid. Resultaten från dessa modeller visas i tabell 2. I båda modellerna finner vi att de pappor som varit föräldralediga arbetar signifikant färre timmar per vecka. Jämfört med pappor som inte varit föräldralediga arbetar således de pappor som varit föräldralediga färre timmar per vecka även när vi kontrollerar för andra faktorer som är viktiga för hur mycket kvinnor och män arbetar. Dessutom tyder resultaten på att ju längre papporna varit föräldralediga desto färre timmar arbetar de per vecka. Kontroll för om papporna har flexibel arbetstid och/eller om modern arbetar heltid eller inte (se modell 2) ändrar inte på dessa resultat.

Av resultaten i tabell 2 framgår även att pappor som var 40 år eller äldre vid barnets födelse arbetar mer än yngre pappor och att pappor med lägre utbildningsnivå arbetar mer än pappor med högre utbildningsnivå. Dessutom arbetar pappor färre timmar per vecka om de har fasta arbetstider och om mamman till barnet arbetar heltid. Resultaten tyder även på att antalet barn i familjen och om barnet var yngst påverkar hur mycket papporna arbetar under en vecka.

**Tabell 2 Pappors föräldraledighet och arbetade timmar per vecka.
Linjär regression**

	Modell 1	Modell 2
Konstant	43,504***	42,910***
Pappans föräldraledighet		
<i>Ingen</i>	<i>Referens</i>	<i>Referens</i>
1–14 dagar	–1,286**	–1,424***
14–60 dagar	–2,174***	–2,187***
Mer än 60 dagar	–3,627***	–3,554***
Barnets födelseår		
1993	–0,042	0,107
1999	Referens	Referens
Yngsta barnet	–0,690	–0,860**
Antal barn i hushållet		
1 barn	–0,071	–0,100
2 barn	Referens	Referens
3 eller fler barn	–0,600*	–0,570
Pappans ålder		
Upp till 30 år	Referens	Referens
31–40 år	0,923	0,671
41 år eller äldre	1,627**	1,240*
Pappans utbildning		
Grundskola	1,739***	1,836***
Gymnasium	Referens	Referens
Universitet	0,624	0,171
Mammans utbildning		
Grundskola	0,350	0,397
Gymnasium	Referens	Referens
Universitet	–0,200	–0,472
Pappans arbetsvillkor		
Fasta arbetstider	-----	Referens
Flexibla arbetstider	-----	3,152***
Viss flexibilitet	-----	1,535***
Mammans arbetstid		
Deltid	-----	Referens
Heltid	-----	–0,727**
Adjusted R square	0,033	0,063
Antal observationer	2008	2008

*** = signifikant på 1-procentnivån

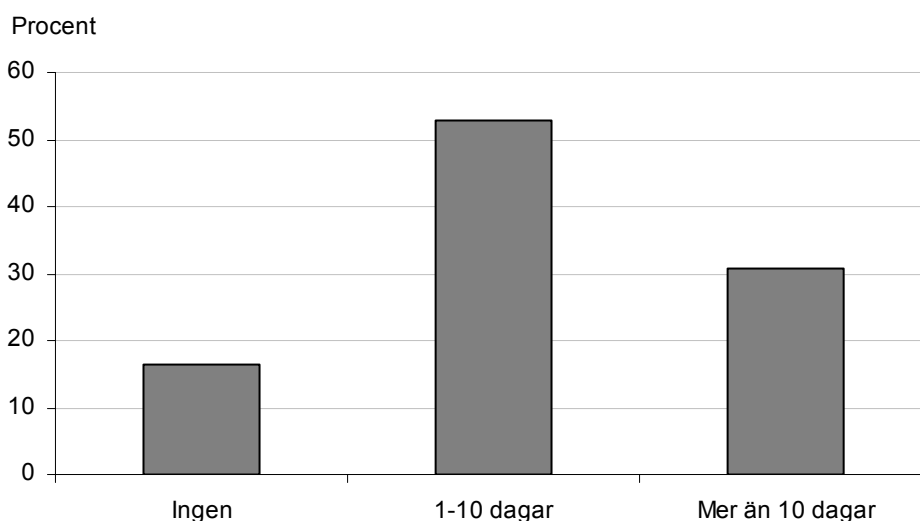
** = signifikant på 5-procentnivån

* = signifikant på 10-procentnivån

Den andra frågan som vi är intresserade av är om pappor som separerat och som var föräldralediga när barnen var små har en mer frekvent kontakt med sina barn efter separationen jämfört med de pappor som inte var föräldralediga. För att undersöka frågan fokuserar vi på de barn vars föräldrar har separerat och där barnen lever tillsammans med sina mammor. Det bör noteras att vi därmed utesluter de pappor som bor med sina barn efter att de separerat från barnets mamma och att detta innebär att vi inte kan uttala oss om hela gruppen av separerade pappor.

I de flesta fall träffar pappor som separerat från mamman sina barn varannan helg och någon eller några ytterligare dagar per vecka, vilket motsvarar cirka 4 till 10 dagar per månad beroende på veckoslutens längd. Drygt 30 procent av barnen träffar sin pappa mer än 10 dagar per månad och nästan 20 procent av barnen saknar regelbunden kontakt med sina pappor, se diagram 3.

Diagram 3 Pappors kontakt med sina barn efter separation, dagar per månad år 2003

I tabell 3 visas hur ofta pappor i genomsnitt träffar sina barn per månad med hänsyn till hur länge de var föräldralediga. Pappor som var föräldralediga när barnen var små träffar sina barn oftare jämfört med de pappor som inte var föräldralediga. Medan de som inte var föräldralediga i genomsnitt träffar sina barn knappt fem dagar per månad, träffar pappor som var föräldralediga i en till två månader sina barn knappt sju dagar per månad. Pappor som har varit föräldralediga i mer än två månader träffar visserligen sina barn oftare än de som var föräldralediga i fjorton dagar men inte mer än de pappor som var hemma i en till två månader. Tätast kontakt med sina barn hade således de pappor som var föräldralediga i 15–60 dagar.

Tabell 3 Pappors föräldraledighet och deras kontakt med sina barn efter att de separerat, antal dagar per månad 2003

Föräldraledighet	Kontakt (dgr per månad)	Standardavvikelse
0 dagar	4,6	6,55
1–14 dagar	5,4	6,17
15–60 dagar	6,9	5,90
Mer än 60 dagar	6,5	6,04
Samtliga	5,4	6,34

För att analysera sambandet mellan pappors föräldraledighet och deras kontakt med sina barn efter att de separerat använder vi oss av multinomial logistisk regression. Skälet till det är att den beroende variabeln, hur många dagar pappan träffar barnen per månad, inte är kontinuerlig. Det beror på att flertalet av papporna träffar sina barn ett visst antal dagar per månad vilket medför att vi får en ansamling av observationer vid olika dagar som kan delas in i olika grupper. I den här logistiska modellen delas därför den beroende variabeln in i tre ömsesidigt uteslutande grupper; en för pappor som inte träffar sina barn, en för pappor som träffar sina barn 1 till 10 dagar per månad (det mest förekommande fallet) och en för pappor som träffar sina barn mer än 10 dagar per månad. I modellen kontrolleras för barnets födelseår, om barnet är yngst i familjen, antal barn i hushållet, moderns ålder samt om modern träffat en ny partner.

Resultaten från den logistiska regressionen visas i tabell 4. Av dessa framgår att pappor som separerat och som var föräldralediga i mer än två veckor var signifikant mer benägna att träffa sina barn såväl 1 till 10 dagar per månad som mer än 10 dagar per månad jämfört med de pappor som inte varit föräldralediga. Det bör dock påpekas att analysen innehåller relativt få observationer och att resultaten därför är osäkra trots att de är statistiskt signifikanta.

Tabell 4 Pappors föräldraledighet och separerade pappors kontakt med sina barn (där barnen bor hos mamman). Multinomial logistisk regression

	1–10 dagars kontakt/månad relativt till ingen kontakt	Mer än 10 dagars kontakt/månad relativt till ingen kontakt
Konstant	0,871*	0,509
Pappans föräldraledighet		
<i>Ingen</i>	<i>Referens</i>	<i>Referens</i>
<i>1–14 dagar</i>	<i>0,776**</i>	<i>0,195</i>
<i>14–60 dagar</i>	<i>3,294***</i>	<i>3,532***</i>
<i>Mer än 60 dagar</i>	<i>1,443**</i>	<i>1,614**</i>
Barnets födelseår		
1993	0,559	0,800*
1999	Referens	Referens
Yngsta barnet	0,600	0,659
Antal barn i hushållet		
1 barn	–0,935**	–1,166**
2 barn	Referens	Referens
3 eller fler barn	–0,847**	–1,240***
Moderns ålder		
Upp till 30 år	Referens	Referens
31–40 år	–0,631*	0,137
41 år eller äldre	–0,746	–1,813**
Modern har träffat en ny partner	0,258	–0,657
Antal observationer		433
Log likelihood värde		–356,1

*** = signifikant på 1-procentnivån

** = signifikant på 5-procentnivån

* = signifikant på 10-procentnivån

Referenskategori är barn som inte har någon kontakt med sina pappor, pappan hade inte varit föräldraledig när barnet var litet, barnet var födda 1999, levde tillsammans med ett syskon i hushållet och modern var i åldern 19 till 30 år.

Estimaten visar även att de separerade papporna som var föräldralediga allra längst, dvs. i mer än två månader, inte var de som var mest benägna att träffa sina barn ofta. Visserligen var dessa pappor mer benägna att träffa sina barn oftare än de pappor som inte var föräldralediga eller som endast var hemma upp till 14 dagar, men de träffar sina barn oftare än de pappor som var föräldralediga i en till två månader. Det kan bero på att de pappor som var hemma längst när barnen var små skiljer sig från övriga pappor och att längden på föräldraledigheten inte bara kan tolkas som ett närmare band till barnet utan att längden även kan ha andra orsaker. Till exempel kan pappor som var föräldralediga under en längre period ha valt att vara

föräldralediga för att de är missnöjda med sin arbetssituation eller arbetslösa och inte bara för att bygga upp en närmare relation till barnet. I en studie av Duvander och Andersson (2006) har man funnit liknande resultat för sambandet mellan längden på föräldraledighet och barnafödande. I studien fann författarna att de pappor som var föräldralediga allra längst inte följde mönstret i övrigt då de var mindre benägna att skaffa ett ytterligare barn. Det var också dessa pappor som hade de lägsta inkomsterna. I den här studien är dock underlaget för litet för att vi ska kunna dra några slutsatser om dessa pappor.

Kontrollvariablerna visar att barn med ett syskon träffar sina pappor oftare än barn mer fler syskon eller barn som saknar syskon. Barn med äldre mammor tenderar att träffa sina pappor oftare än barn med yngre mammor medan papporna träffar barnen mer sällan om mamman träffat en ny partner.

Diskussion

Resultaten i denna studie indikerar att det finns ett positivt samband mellan pappors föräldraledighet och deras fortsatta kontakt med sina barn. Pappor som har varit föräldralediga arbetar mindre och träffar sina barn oftare i de fall de separerar från barnets mamma (och barnen bor hos henne). En närliggande tolkning är att föräldraledigheten stärker banden mellan pappor och barn och att dessa band kvarstår även när pappan börjar arbeta och i de fall han inte längre bor tillsammans med barnet.

Vi vill dock vara försiktiga med tolkningen av dessa resultat då tolkningen blir avgörande för vilka slutsatser man kan dra av studien. Det går inte att utesluta att de pappor som nu är föräldralediga och som senare arbetar mindre (färre timmar per vecka) eller har en tätare kontakt med sina barn efter en separation inte skulle ha gjort det även om de inte varit föräldralediga. Dessa pappor kan från början ha varit mer barnorienterade än andra pappor och det är inte säkert att det var föräldraledigheten som ledde till dessa positiva effekter. Kanske hade dessa pappor ett större intresse för barn redan innan de blev föräldralediga och kanske hade de en närmare kontakt med sina barn redan före separationen. En mer sofistikerad analys skulle kunna sortera ut orsakssamband och selektion i dessa resultat. Vi finner att den i nuläget troligaste tolkningen är en kombination, dvs. att de pappor som var föräldralediga troligen var mer barnorienterade från början och att föräldraledigheten förstärkte denna barnorientering.

En relaterad fråga är pappans anledning till att vara föräldraledig. Om motivet är att vara med sitt barn och att stärka denna relation är resultaten från denna studie de förväntade. På samma sätt är en positiv effekt på långsiktig jämställdhet förväntad om pappans motiv till att vara föräldraledig är att skapa en jämnare fördelning av hushållsarbetet, vården av barnen inkluderat. Men om motivet till att vara föräldraledig är att ta ett avbrott från arbetet eller något annat individorienterat skäl, då är det inte lika troligt att kontakten med barnet förstärks på lång sikt av att pappan av en föräldraledighet. För att undersöka frågeställningar som dessa behövs mer information om mammors och pappors motiv till föräldraledighet, deras förväntningar och erfarenheter.

Sambandet mellan pappors föräldraledighet, arbetstiden under småbarnsåren och den fortsatta kontakten med barnet indikerar att utformningen av föräldraförsäkringen samt vilka möjligheter och begränsningar individen ser för att använda den är av vikt. I Sverige kan föräldraledighet ses som ett av flera sätt att säkra barns tillgång till sina föräldrar. Det är därför ett viktigt resultat att de pappor som är tillgängliga i början av sina barns liv tenderar att fortsätta att vara tillgängliga även under barnets resterande uppväxt.

Referenser

- Andrews, A. B., I. Luckey, E. Bolden, J. Whiting-Fickling & K. A. Lind. 2004. Public perceptions about father involvement: results of a statewide household survey. *Journal of Family Issues*, Vol. 25, Nr. 5, 603–633.
- Berggren, S. 2004. *Flexibel föräldrapenning – hur mammor och pappor använder föräldraförsäkringen och hur länge de är föräldralediga* Riksförsäkringsverket (RFV) Analyserar 2004:14.
- Björnberg, U. 1998. Family orientation among men: A process of change in Sweden. I *Women, Work and the Family in Europe*, redigerad av Drew, E., E. Emerek & E. Mahon. London: Routledge, 200–207.
- Carlson, M. J., S. S. McLanahan & J. Brooks-Gunn. 2008. Coparenting and non-resident fathers' involvement with young children after a nonmarital birth. *Demography*, Vol. 45, Nr. 2, 461–488.
- Coltrane, S. 1996. *Family man: fatherhood housework and gender equity*. New York: Oxford University Press.
- Duvander, A-Z. och G. Andersson. 2006. Gender equality and fertility in Sweden: A study on the impact of the father's uptake of parental leave on continued childbearing. *Marriage and Family Review*, 39, 121–142.
- Duvander, A-Z. och S. Berggren. 2003. Family Assets – Time and Money. I *Social Insurance in Sweden 2003*, redigerad av Andersson, B-M. Riksförsäkringsverket (RFV), Stockholm, 11–67.
- Duvander, A-Z. och S. Eklund. 2006. Utrikesfödda och svenskfödda föräldrars föräldrapenninganvändande. I *Om välfärdens gränser och det villkorade medborgarskapet*, redigerad av de los Reyes, P. Statens offentliga utredningar, SOU 2006:37, Stockholm: Fritzes, 33–68.
- Ekberg, J., R. Eriksson & G. Friebel. 2005. Parental leave – A policy evaluation of the Swedish "daddy-month" reform. IZA Discussion Paper, Nr. 1617. IZA, Bonn.
- Forsell, J. 2002. Hushållsproduktion och föräldraledighet. Att städa, tvätta och laga mat – med och utan barn. Tema teknik och social förändring, Linköpings universitet.
- Försäkringskassan. 2005. *Socialförsäkringsboken 2005*.
- Gaertner, B. M., T. L. Spinrad, N. Eisenberg & K. A. Greving. 2007. Parental childrearing attitudes as correlates of father involvement during infancy. *Journal of Marriage and Family*, 69, 962–976.

- Haas, L 1992. *Equal Parenthood and social policy*. Albany, State University of New York Press.
- Haas, L. och P. Hwang. 2008. The impact of taking parental leave on fathers' participation in childcare and relationships with children: Lessons from Sweden. *Community, Work and Family* Vol. 11, Nr.1, 85–104.
- Hallberg, A-C., R. Kristiansson, A. Beckman, K. Petersson, L. Råstam & A. Håkansson. 2007. Fathers and their children's health: a telephone interview study. *Acta Pædiatrica*, 96, 1083–1087.
- Hango, D. 2007. Parental investment in childhood and educational qualifications: can greater parental involvement mediate the effects of socioeconomic disadvantage? *Social Science Research*, 36, 1371–1390.
- Joshi, H. 1998. The opportunity costs of childbearing: More than mothers' business. *Journal of Population Economics*, 11, 161–183.
- King, V., K. M. Harris & H. E. Heard. 2004. Racial and ethnic diversity on nonresident father involvement. *Journal of Marriage and Family*, 66, 1–21.
- Lamb, M. E., M. Frodi, C-P. Hwang & A.M. Frodi. 1983. Effects of paternal involvement in infant preferences for mothers and fathers. *Child Development*, 54, 450–458.
- Lammi-Taskula, J. 2007. *Parental leave for fathers? Gendered conceptions and practices in families with young children in Finland*. Avhandling, Forskningsrapport nr. 166, National research and development centre for welfare and health, Helsinki, Finland.
- Månsdotter, A. 2006. *Health, economics, and feminism: on judging fairness and reform*. Dissertation No. 1013. Department of Public Health and Clinical Medicine, Umeå University, Umeå, Sweden.
- Nordiska Ministerrådet. 2008. Nordisk Statistisk Årsbok 2008. www.norden.org
- Oláh, L. Sz. 2003. Gendering fertility: Second births in Sweden and Hungary. *Population Research and Policy Review*, 22, 171–200.
- Plantin, L., S-A. Månsson & J. Kearney. 2003. Talking and doing fatherhood. On fatherhood and masculinity in Sweden and Britain. *Fathering*, Vol.1, Nr. 1, 3–26.
- Pleck, J. H. 1997. Paternal involvement: Levels, sources, and consequences. I *The role of the father in child development*, editerad av Lamb, M.E. New York: John Wiley and Sons Incorporation, 66–103.
- Pleck, J. H. 2007. Why could father involvement benefit children? Theoretical perspectives. *Applied Development Science*, Vol. 11, Nr. 4, 196–202.
- Premberg, Å., A-L. Hellström & M. Berg. 2008. Experiences of the first year as father. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, 22, 56–63.

Sarkadi, A., R. Kristiansson, F. Oberklaid & S. Bremberg. 2008. Fathers' involvement and children's developmental outcomes: a systematic review of longitudinal studies. *Acta Paediatrica*, 97, 153–158.

Seward, R.R., D.E. Yeatts, I. Amin & A. Dewitt. 2006. Employment leave and fathers' involvement with children: according to mothers and fathers. *Men and Masculinities*, Vol. 8, Nr. 4, 405–427.

Spillman, J. A., H. S. Deschamps & J. A. Crews. 2004. Perspectives on nonresidential paternal involvement and grief: a literature review. *The Family Journal*, Vol. 12, Nr. 3, 263–270.

Sundström, M. och A-Z. Duvander. 2002. Gender division of childcare and the sharing of parental leave among new parents in Sweden. *European Sociological Review*, 18, 433–447.

I serien Socialförsäkringsrapport har följande skrifter publicerats under år 2009:

- 2009:1 Hur länge spelar pappors föräldradedighet roll? En studie av sambandet mellan pappors föräldradedighet och deras kontakt med sina barn